

TÜRKİYE'NİN KUZAY IRAK POLİTİKASI

Serhat ERKMEN*

Before the Gulf War II in 1991, Turkish foreign policy toward the Middle East can be characterized in the context of the Cold War politics. But after the Gulf War II, it showed some differences especially regarding the Northern Iraq issue. Though Turkey generally follows a policy parallel to Alliances regarding the Iraq issue, it also used different policies in Northern Iraq. The main reason of this difference is Turkey's threat perception from the region. Turkey has perceived two main threats: The PKK and the trend of establishment of an independent state. In this article, the author tries to explain Turkish foreign policy toward Northern Iraq in the context of internal and external factors.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi dünya sistemini yeni bir aşamaya getirdi. Soğuk Savaş kaynaklı politikaların yerini yenileri almak zorunda kaldı. Bölgesel politikaların seyri değişti. Orta Doğu'da bu değişikliklere ek olarak yaşanan bir gelişme 1990 yılından itibaren en küçüğünden en büyüğüne tüm Orta Doğu gelişmelerini etkiledi: Körfez Savaşı.

2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan ve daha sonra Orta Doğu'daki ilişkiler sistematüğını önemli ölçüde değiştiren olaylar silsilesi bu çalışmanın ana konusunu teşkil eden gelişmelerin de kaynağı olmuştur. Çalışmanın konusu Türkiye'nin 1990'dan sonra Kuzey Irak politikasıdır. Bu konunun niteliğine ilişkin bir çok sorun vardır ki bu sorunlar gelişmelerin gidişatına da yansımıştır. Bu nedenle ele alışı basitleştirmek ve hem bölge gelişmeleri hem de Orta Doğu sistemi bağlamında konuyu oturtabilmek için giriş bölümünde çalışmamızın varsayımlarını oluşturmadan önce bazı saptamalardan yola çıkacağız.

Konuya ilişkin birinci kategorideki saptamalarımız Kuzey Irak'taki durumun ne olduğu ve bir sorun olarak tanımlanıp tanımlanamayacağına ilişkindir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; Kuzey Irak'taki Kürt hareketinin kendi iç dinamikleri ve tarihi bir boyutu vardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeden çekilmesinden sonraki dönemde sınırların yeniden çizilmeye

* ASAM Orta Doğu Araştırmaları Masası.
Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel, Kış 2002, Cilt: 8, Sayı: 4, s. 160-188.

.....
: **Körfez Savaşı sonrası**
: **yeni Orta Doğu düzeni**
: **içinde Kuzey Irak sorunu**
: **bölgesel aktörlerin**
: **politikaları, iç dinamikler**
: **ve ABD'nin politikaları**
: **gözönünde bulunduru-**
: **larak ele alınmalıdır.**
:

başlandığı yıllarda oluşmaya başlayan bu sorun tüm 20. yüzyıl boyunca çeşitli hızlarda ve çaplarda gelişmelere sahne olmuştur. Ancak sorun Körfez Savaşı öncesinde de yalnızca Irak'ın bir iç politika sorunu olarak kalmamış, hem bölge ülkelerinin hem de süper güçlerin müdahalesiyle devam etmiştir. Fakat, gelişmelerin güçlü iç dinamikleri olmasına

rağmen Körfez Savaşı'ndan sonra sorunun boyutu önemli değişiklikler geçirmiştir. Çöl Fırtınası sonrası yaşanan gelişmeler ve Irak'ı çevreleme politikası çerçevesinde oluşturulan uçuşa yasak bölge aynı zamanda yeni bir devletliğin doğmasına da temel teşkil etmiştir. Bu nedenle, Kuzey Irak'taki Kürt hareketinde bambaşka bir döneme girilmiştir. Bu nedenle Körfez Savaşı Kuzey Irak için bir dönüm noktası sayılmalıdır.

Üçüncü saptama Körfez Savaşı'ndan sonra Kuzey Irak'ta meydana gelen gelişmelerin Irak'taki gelişmelerden ve ABD'nin Irak politikasından ayrı ele alınamayacağıdır. Her ne kadar konunun iç dinamikleri çok güçlü olsa da ABD'nin Körfez Savaşı'ndan sonra bölgeye olan ilgisi farklılaşmıştır. Kuzey Irak'taki gelişmeleri belirleyen en önemli faktör olan ABD için Kuzey Irak sorunu Irak sorunu ve Orta Doğu politikalarından ayrı olarak ele alınabilecek bir konu değildir. Yeni dönemdeki büyük kırılma ve olayların boyutunun değişmesi konuyu varoluşsal olarak ABD'nin Irak politikasına bağlamıştır.

Bu saptamalara dayanarak çalışmamıza temel olarak aldığımız birinci varsayım şu biçimde özetlenebilir: Kuzey Irak, Orta Doğu'ya müdahale için uygun bir zemin yaratan bir coğrafyadır. Sorun olarak tanımlanmasının temel nedeni budur. Bu coğrafya üzerindeki gelişmeler en az dört ülkenin ulusal güvenliğini ve genel olarak bölgenin güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda sorun olarak tanımlanabilecek ilk alan kendi devletliğini fiiliyatta (*statehood*) kuran bir hareketin bölge sistematliğini olumsuz yönde etkilemesi ve bölgeye emperyalizmin sızması için önemli bir altyapı sağlamasıdır. Bu nedenle Körfez Savaşı sonrası yeni Orta Doğu düzeni içinde Kuzey Irak sorunu bölgesel aktörlerin politikaları, iç dinamikler ve ABD'nin politikaları gözönünde bulundurulularak ele alınmalıdır.

İkinci varsayımı oluşturan saptamalar ise konunun odağına ilişkindir: Türkiye'nin Kuzey Irak politikası.

Bu konudaki birinci saptama 1990'larda Türk dış politikasının önemli değişimler geçirdiğidir. Soğuk Savaş'ın sona erişine paralel olarak Türkiye'nin jeopolitik konumunda meydana gelen değişime Türkiye'yi farklı araçlar bulma yoluna itmiştir. Dahası, gerek SSCB'nin dağılması gerekse Irak'taki olaylar Türkiye'nin önüne dış politikada yeni fırsat ve tehdit alanları açmıştır. Bu bölge Türkiye'nin dış politika konseptindeki değişikliğin en bariz olarak görüldüğü bölgelerden birisi olmuştur.

İkinci saptama, Türkiye'nin güvenlik algılarını bu dönemde belirleyen en önemli olgunun kendi ülkesindeki terör sorunu olduğudur. 1980'lerde başlayan ve gücünün doruğuna 1990'ların başında erişen PKK ve buna bağlı olarak ortaya çıkan terör sorunu Türkiye'nin en temel tehdit algılamasını oluşturmaktadır.

Üçüncü saptama, Türkiye'nin ilişkilerinde sorunlar yaşadığı devletler ile Kuzey Irak konusunda işbirliği yapmasıdır.

Bu üç saptama üzerinden ileri sürülebilecek varsayım ise, Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında en belirleyici ögenin kendi iç politik sorunları olduğu ve bu nedenle dış politikadaki sorunlarını geçici olarak rafa kaldırıp bekâsına tehdit olarak algıladığı problemleri ön plana çıkardığıdır. Bekâya yönelik tehdidin derecesi değişince Türkiye'nin politikalarının da değişmesi bunu doğrulayan en önemli göstergelerden birisidir.

Bu varsayımlara dayanan çalışmanın ilk bölümünde Kuzey Irak'ın iç dinamikleri açıklanmaya çalışılacak; ikinci bölümünde ise Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında temel olan ve yukarıda ortaya konulan öğeler ele alınacak ve varsayımlar ispatlanmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

KUZAY IRAK'TAKİ KÜRT HAREKETİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

A. KÖRFEZ SAVAŞI ÖNCESİNDE KUZAY IRAK'TA KÜRT HAREKETİ

Irak'ta en son güvenilir nüfus sayımı 1957 yılında yapılmıştır. Bu nedenle Kürtlerin nüfusuna ilişkin tam bir veri sağlanabilmiş değildir.¹ Ancak, tahmini rakamlar tüm Irak'taki Kürt nüfusunun 4 milyon olduğuna işaret etmektedir. Bugün, Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlerin nüfusuna ilişkin ifade edilen rakam ise 3.5 milyon civarındadır. Aşiret düzeninin temel sosyal örgütlenme olduğu bölgede siyasal saflaşmalar da genel itibariyle bu çerçevede gerçekleşmiştir. Bölgedeki Kürtlerin

¹ 2002 yılının başında 'Kuzey Irak Bölgesel Hükümeti' bölgede bir nüfus sayımı yapılacağını açıklamış ve bu nüfus sayımı Mart ayında başlatılmıştır. *Birayeti Gazetesi* 12 Ocak 2002. Bununla birlikte, nüfus sayımının sonuçları henüz açıklanmamıştır.

sosyal yapısını anlatan birçok çalışma vardır.² Ancak, bu konu çalışmamızın odağını oluşturmadığından sadece genel bilgiler verilecek ve konumuz için önemli görülen KDP ve KYB ilişkileri incelenecektir.

Irak Kürtlerinin ilk önemli örgütü olan Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) 1946'da Mehabad Kürt Cumhuriyeti'ne yanıt olarak kuruldu. 16 Ağustos 1946'da Bağdat'ta yapılan ilk Kongre'de Molla Mustafa Barzani başkan, Hamza Abdullah genel sekreter, Şeyh Latif Berzenci ve Şeyh Ziyad Agaz başkan yardımcısı seçildi. 1951 Martında yapılan İkinci Kongre'de ise Hamza Abdullah ve İbrahim Ahmet arasında çekişme yaşandı. Bu bölünme kısmen KDP-KYB ayrılığının da temelini teşkil etti.

O dönemde Bağdat tarafından komünistlikle suçlanarak hapsedilen İbrahim Ahmet, hapisten çıktıktan sonra 1953 yılında partinin yönetimini eline geçirdi. Bu dönem parti içi çekişmelerin son derece yoğun olduğu bir dönemdi. Aradaki altı yıl boyunca süregiden çeşitli mücadelelerin sonucunda 1959'da Molla Mustafa Barzani'nin yardımıyla Hamza Abdullah İbrahim Ahmet'in yerine geçti.³ Ancak, Irak Komünist Partisi'ne fazlaca yakınlaşan Abdullah yıl sonunda tasfiye edildi ve yerini tekrar İbrahim Ahmet aldı. Parti içindeki bu çekişmeler sonucunda, KDP'nin gelenekçi, muhafazakar ve aşiretçi kanadını temsil eden Mustafa Barzani ile partinin entelektüel, Marksist kanadını (buna KDP Politbürosu deniliyordu) temsil eden İbrahim Ahmet arasında bir ayrışma yaşandı. Bu ayrışma, bugünkü KYB KDP ayrılığının da temelini oluşturdu.⁴

Bu dönemde Irak Kürtlerinin en önemli örgütü olan KDP'deki ayrılıklar aslında bölgedeki sosyal yapının bir yansımasıydı. Bu iki grup arasında sorun oluşturan esas noktalar sosyal ve ekonomik kökenliydi. İki grup arasındaki temel ayrılık noktaları aşiret, dil, (Barzani kanadı, Kırmançi-Bahdinani konuşan dağlık bölge kökenliyken, İbrahim Ahmet ve Celal Talabani ise Soranca konuşan görel olarak daha gelişmiş eğitimli güney bölgesindendi) din ve tarikat farklılıkları (Barzani grubu Nakşibendi, Talabani grubu Kadiri tarikatına bağlıdır) ve siyasî anlaşmazlıkların sonucunda ortaya çıkan silâhlı çatışmaların getirdiği kan davaları, arazi ihtilafları, liderliği paylaşmamak istemeleri ve bölgenin geleceğine ilişkin görüş ayrılıklarıydı.⁵ Bu tartışma noktalarının çoğu hâlâ bugün de varlığını sürdürmektedir.

² Bu konuda yapılan çalışmalardan en önemlileri için bkz. Martin van Bruinessen, *Agha, Shaikh and State: The Social and Political Structures of Kurdistan*, (Londra, Zed Books, 1992); David McDowall, *Modern History of the Kurds*, (Londra, Tauris, 1996).

³ McDowall, *Modern...*, s. 304.

⁴ KYB'nin başkanı Celal Talabani de Ahmet'in damadıdır.

⁵ Hasan Özmen, 'Kuzey Irak'taki Kürt Partileri Arasındaki İhtilafın Nedenleri', *Avrasya Dosyası Kuzey Irak Özel*, İlkbahar 1996, Cilt 3, Sayı 1, s. 55-60.

1958'de Irak'taki BAAS'çı darbeden sonra Kürt hareketlerinde de BAAS'ın etkisi hissedilmeye başlandı. Özellikle, Talabani ve Ahmet BAAS ile yakın ilişkiler kurdu. 1968'de Barzani'nin KDP'nin yönetimini tekrar ele geçirdikten sonra İran ile yakın ilişkiler kurması Bağdat'ı rahatsız etti. Bu nedenle Bağdat, Talabani'nin Süleymaniye'yi kontrol etmesini sağladı. Bunun karşılığında Talabani de Barzani'ye karşı mücadelesinde Bağdat'a yardımcı oldu.⁶ Bu dönemde Ahmet ve Talabani grubu KDP'nin kontrol ettiği bölgeyi ele geçirmek için ciddi bir mücadeleye girişti. Fakat, İran'dan destek alan Barzani çok güçlenmişti.

Sonuçta, Bağdat, Ahmet-Talabani grubunu yalnız bıraktı ve Barzani'yle ilişki kurmaya çalıştı. Bağdat'ın desteğinin kesilmesiyle önemli bir güç kaybına uğrayan Ahmet-Talabani grubu KDP'ye geri döndü. Sonuçta, 1970 Mart'ında Bağdat, KDP'ye özerklik veren bir anlaşma sözü verdi. Ancak, Kürtlerin istediklerini Bağdat vermedi, Bağdat'ın verdiklerini de Kürtler kabul etmedi ve tekrar çatışmalar başladı. Cezayir Anlaşması'yla İran'a önemli tavizler veren Irak bunun karşılığında Tahran'ın Kürtlere verdiği desteği kesmeyi başardı.⁷ Bundan sonra Kürtlerin üzerine giden Bağdat, KDP'yi ağır bir şekilde yenilgiye uğrattı ve Mustafa Barzani 1975 yılında teslim oldu. Sürgünde ölen Barzani'nin ardından da KDP bölündü.⁸

Barzani'nin ölümünden sonra o dönemde Şam ağırlıklı politikalar izlemeye başlayan Celal Talabani, 1 Haziran 1975'te KYB'yi kurduğunu ilân etti. Çatışmaların sona ermesinden sonra Kuzey Irak'a ilk dönen Talabani grubu oldu. Suriye'nin yardımıyla Süleymaniye'ye dönen KYB bu dönemde KDP ile çatışmaya başladı. KDP de bu dönemde İran'da üstlenmişti ve Tahran'dan yardım görüyordu.

İki taraf arasındaki küçük çatışmalar 1981 yılında açıkça savaşa dönüştü. Başta Irak Komünist Partisi olmak üzere bölgede üslenen küçük grupların araya girmesiyle iyileşen ilişkiler, 1983 yılında tekrar bozulmaya başladı. İran'dan destek gören KDP ile savaş nedeniyle zayıflamış olan Bağdat ile masaya oturarak tâviz koparmak niyetinde olan KYB arasında başlayan uyuşmazlık bir süre sonra tekrar çatışmaya dönüştü. Bağdat KYB'yi yanına çekmeye çalışırken KYB'nin en büyük

⁶ Michael Gunter, 'The KDP-PUK Conflict in Northern Iraq,' *Middle East Journal*, Cilt. 50, Sayı 2, Bahar 1996, s.228

⁷ Serhat Erkmen, 'İkinci Körfez Savaşı'ndan Sonra İran-İrak İlişkileri,' *Avrasya Dosyası Irak Özel*, Cilt 6, Sayı.3, Sonbahar 2000, ss. 198-219.

⁸ Bu dönemdeki Kürt hareketindeki gelişmeler için bkz. Edgar O'Ballance, *The Kurdish Struggle: 1920-94*, (Londra, MacMillan Press, Ltd.), 1996.

korkusu kendisine sınırdaş olan bölgedeki İslâmî rejimin kendisini etkilemesiydi.⁹ Laik ve 'sosyalist' olarak bilinen KYB, İran'daki gelişmelerin yarattığı dalgadan büyük oranda tehdit algılıyordu. Sonuçta, 1983 yılında İran KDP'si, Bağdat ve KYB kapsamlı bir anlaşma imzaladılar. KDP, Irak içindeki savaşı sona erdirmesi nedeniyle başlangıçta KYB'yi eleştirse de sonunda kendisi de Irak'la anlaşmak zorunda kaldı. 1986'da iki taraf artık düşman olmadıklarını açıkladılar. Bu gelişme 1988'de Kürdistan Cephesi'nin (Kürdistan Cephe) kurulmasıyla sonuçlandı.

B. KÖRFEZ SAVAŞI SONRASINDA KUZEY IRAK'A GENEL BİR BAKIŞ

Körfez Savaşı'nı tâkiben Irak'ın güneyinde ve kuzeyinde çıkan ayaklanmalar, Müttefik Kuvvetler ile Irak arasındaki savaşın sona ermesinden sonra ayaklanmacılar için faciaya dönüştü. Kısa sürede kontrolü eline geçiren Irak kuvvetleri ayaklanmacıları şiddetle cezalandırmaya başladı. Bu nedenle özellikle, Kuzey Irak'ta büyük bir göç başladı. Bu göçün sonucunda ortaya çıkan insanî sorunların engellenmesi için BMGK 688 sayılı kararla bölgeyi Irak kuvvetlerine yasakladı.

Irak'ın, Kuzey Irak'tan askerleriyle birlikte tüm idarî memurlarını da çekmesi bölgede bir anlamda idarî kaos doğmasına neden olmuştu. Bu nedenle, Washington'un teklifi ve Ankara'nın oluruyla Kuzey Irak'ta bir seçim yapılarak, bunun sonucunda oluşacak siyasî otorite sayesinde bölgedeki siyasî ve idarî sorunların çözümlenmesi hedeflenmiştir.¹⁰ 19

.....
Irak'ın, Kuzey Irak'tan askerleriyle birlikte tüm idarî memurlarını da çekmesi bölgede bir anlamda idarî kaos doğmasına neden olmuştu.

 Mayıs 1991 tarihinde yapılan seçimin sonucunda 105 kişi olarak belirlenen parlamentonun üyeleri belirlenmişti. Bu seçimlere Irak Milli Türkmen Partisi, Kürdistan Muhafazakar Partisi, Komünist Akım adlı partiler katılmadılar. Seçim sonucunda oyların %45'ni KDP, %44'nü KYB, %5'ni Kürdistan İslâmî Hareketi, %3'nü Kürdistan Sosyalist Partisi, %2'sini Irak Komünist Partisi ve geri kalanını da Kürdistan Cephe'ye bağlı diğer Kürt örgütleri aldılar. Ancak, bölgede kabul edilen seçim sis-

⁹ Gunter, 'The KDP-PUK ...', s. 230.

¹⁰ Ümit Özdağ, *Türkiye, Kuzey Irak ve PKK: Bir Gayri Nizami Savaşın Anatomisi*, (Ankara, ASAM Yayınları, 2000), s. 80.

.....
 : **Kuzey Irak'ta bir *de facto***
 : **devletin yaratılması**
 : **çabası bölgede fiili**
 : **hâkimiyetin**
 : **kurulmasından hemen**
 : **sonra başladı.**
 :

teminde %7'lik bir baraj konulması nedeniyle parlamentoda milletvekili dağılımı 50 KDP, 50 KYB ve 5 diğer partilere olmak üzere gerçekleşmişti.¹¹ Seçimin bu şekilde sonuçlanması KDP veya KYB'nin diğerine açık bir üstünlük sağlamaması sonucunu doğurmuş, bu nedenle ikisinin

ortak çalışmasını zorunlu kılmıştı. İki taraf arasında yapılan anlaşma gereği, Meclis Başkanı KDP'den, yardımcısı KYB'den; Yürütme Konseyi Başkanı KYB'den bunun yardımcısı da KDP'den seçildi. Aslında, seçimdeki oy dağılımı gelecekteki olaylara da ışık tutacak bir sonucu yansıtıyordu. KDP Dohuk'ta, KYB Süleymaniye'de açık bir şekilde üstünken Erbil'de KDP'nin az farkla üstün olduğu görülmüştü.¹² Daha sonraki gelişmelerde Erbil'i kontrol etme çabası iki taraf arasında ciddi bir sorun yarattı.

Kuzey Irak'ta bir *de facto* devletin yaratılması çabası bölgede fiili hakimiyetin kurulmasından hemen sonra başladı. Kısa sürede Irak bayraklarının yerini KDP ve KYB'yi simgeleyen bayraklar aldı.¹³ Bölgede kaçakçılığa dayanan bir ekonomik ilişkiler zinciri başlatıldı. BM korumasında bölgede kurulmaya başlanan yapı, bir süre sonra o zamana kadar istedikleri fakat, bir türlü sahip olamadıkları fırsatları Kürtlerin ayağına getirdi. Bağdat'ın çekilmek zorunda kaldığı bölgelere uygulamaya başladığı ekonomik ambargo, bölgede gelişmeye başlayan devletçik için ilk adımın atılmasını sağladı. KDP, kamyon ticaretinde petrol satabilmek için Kurdoil adlı bir şirket kurdu.¹⁴ Kurulan bu şirket sayesinde kısa sürede Kuzey Irak'taki devletin altyapısını oluşturma yolunda hızlı adımlar atıldı. Bu konudaki sağlanan başarı 1992 yılındaki bir ABD raporunda şu cümlelerle ortaya konulmuştu: 'Kürdistan Cephesi sosyal hizmetler ağının bir kısmını yürütmek ve maaşları ödemek için yeterince para kazanmaktadır.'¹⁵ Güvenli Bölge'nin oluşturulmasından sonra hızla gelişmeye başlayan *de facto* Kürt devleti artık kurumlarını sağlamlaştırma yoluna girmeye başlamıştı. Sonunda, 4 Temmuz 1991'de Bakanlar Konseyi başkanı olarak Fuad Masum

¹¹ Michael Gunter, 'A de facto Kurdish State in Northern Iraq,' *Third World Quarterly*, Cilt. 14, No. 2, 1993, s. 299.

¹² Gunter, 'A de facto ...', s. 299.

¹³ *İkibin'e Doğru*, 31 Mayıs 1992, s. 8-18

¹⁴ Kurdoil'e ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.btinternet.com/~kurd.oil/ehome.htm>

¹⁵ *US Department of State Dispatch*, 23 Mart 1992.

atandığında *de facto* Kürt devleti için bir hükümet yaratma süreci tamamlanmış oldu.

Kuzey Irak Kürtlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin dışında diğer Kürtlerle olan ilişkileri de bölgenin kaderinin belirlenmesinde etkili oldu. Özellikle, o dönemin en güçlü Kürt örgütü olan PKK'nın bu bölgede üslenme ve Türkiye'ye yönelik saldırılarında bölgeyi kullanmak isteği hem Iraklı Kürt örgütlerin birbirleriyle ilişkilerini, hem de bunların PKK ile ilişkilerini belirleyici bir faktördü.

Iraklı Kürt örgütlerle PKK'nın ilişkileri 1970'lerin sonu 1980'lerin başlarına dayanmaktadır. Bu ilişkinin en önemli noktalarından bir tanesi 1983'te KDP ile PKK arasında imzalanan Dayanışma İlkeleri'dir. Başlangıçta iki taraf için de iyi giden ilişkiler PKK'nın Kuzey Irak'ta üslenmesinde önemli rol oynadı. O yıllarda her ikisi de Suriye ve İran tarafından desteklenen iki örgüt işbirliği için ciddi bir zemin buldu.¹⁶ PKK, KDP ile ilişkiler sayesinde önemli miktarda silâh, teçhizat ve militanını Silopi, Şırnak ve Uludere'ye taşıdı. İki taraf arasındaki uyum 1985 yılında bozulmaya başladı. Bunun en önemli nedenlerinden birisi KDP'nin PKK'yı Türkiye'yi kendisine karşı kışkırtacak eylemler yapmakla suçlamasıydı. Sonuçta, 1987 yılında iki taraf arasındaki anlaşma resmen bozuldu.¹⁷

PKK ile KDP arasındaki anlaşmanın bozulması ise KYB'nin PKK'yla ilişki kurmasına zemin hazırladı. KYB ile PKK arasındaki ilişkiler 1979 yılına dayanmaktaydı. Yine, PKK'nın Kuzey Irak'a yerleşme çabası içinde şekillenen bu ilişki o dönemde PKK için gerekli ikmal yollarını kontrol eden örgüt olan KDP ile ilişkilerin zarar görmemesi için belli bir seviyede tutulmuştu. Ancak, KDP-PKK ilişkilerinin bozulması sonucunda 1987 yılında taraflar arasında görüşmeler yeniden başladı ve 1 Mayıs 1988'de iki taraf arasında bir protokol imzalandı.¹⁸ Bu protokolden sonra KDP'nin tersine PKK ile ilişkileri çerçevesinde KYB Türkiye'ye karşı eylemler yapmaya girişti. Bununla birlikte, Körfez Savaşı PKK ile Iraklı Kürt örgütler arasındaki bu ilişkiler sistematüğini önemli ölçüde değiştirdi. Özellikle, Kuzey Irak'taki yönetimin kurulmaya başladığı ilk dönemde dış desteğe ihtiyacı olan KYB ve KDP, PKK karşıtı açıklamalarda ve eylemlerde bulundular.¹⁹

Her ne kadar 1991 yılı ve onu takip eden dönemdeki gelişmeler KDP-KYB ilişkilerinde bir iyileşme dönemi gibi görülse de iki Kürt grup

¹⁶ Özdağ, *Türkiye, ...*, s.36.

¹⁷ Gunter, 'The KDP-PUK Conflict...', 232.

¹⁸ Özdağ, *Türkiye, ...*, s.52

¹⁹ Bu dönemde PKK'nın Kuzey Irak'taki faaliyetleri için bkz. Özdağ, *Türkiye, ...*, ss. 40-47.

arasındaki anlaşmazlık bir seçimle engellenecek kadar basit değildi. Bu nedenle taraflar arasındaki çatışma çok geçmeden patlak verdi. 1993 yılına gelindiğinde Kürdistan Bölgesel Hükümeti (KBH)²⁰ ikiye bölünmüş durumdaydı. Fakat, 1993 yazında Sami Abdurrahman'ın Kürdistan Birlik Partisi'nin KDP'ye katılması iki büyük grup arasındaki dengede KDP lehine bir değişme yarattı. Bu dönemde, KDP, KYB'nin kendisinin 1995 yapılması planlanan (bu seçim hiçbir zaman gerçekleşmemiştir) seçimi kazanacağı endişesiyle askerî güce başvuracağını ileri sürdü.²¹ Savaş, Aralık 1993'te İran yanlısı Hama Hacı Mahmut'un grubunun Süleymaniye'deki bir KDP üssüne saldırmasıyla başladı. Buna nasıl yanıt verileceği konusunda KDP ve KYB bölündü. Başkanlık Konseyi yumuşak tavrı benimserken KYB Politbüro üyesi ve KBH Peşmerge İşleri Bakanı Cabbar Farman, Barzani'nin durumu sakinleştirme emrini reddetti. Barzani, KYB'yi tek taraflı olarak aşırı güç kullanımıyla suçladı. 1 Mayıs 1994'teki küçük bir KDP yetkilisiyle KYBliler arasındaki çatışma ise iki taraf arasında büyük bir çarpışmaya dönüştü. Haziran başında iki tarafın verdiği ölü sayısı 600'ü aştı ve KYB Erbil'deki Kürt Parlamentosu binasını ele geçirdi.²² Bunun üzerine birçok ateşkes girişimi oldu. Bunlardan birisi de 30 Mayıs 1994'te Silopi'de Türkiye'nin davetiyle KYB -KDP çatışmasının bir güç boşluğuna yol açmasından korkuyordu. Ama sonuç çıkmadı. 16-22 Temmuz 1994'te de Paris'te iki tarafın temsilcileri biraraya geldi. Buna ABD'nin ve İngiltere'nin Paris elçiliklerinden gözlemciler katıldı. KBH için anayasa taslağı hazırlandı ve imzalandı. Paris Antlaşması KBH otoritesini sağlamak için hükümet işlerine partinin müdahalesini önlemek için bir dizi tedbir içeriyordu. Buna ek olarak 1995'te nüfus sayımı ve seçim yapılmasını öngörüyordu. 1994 sonbaharında KYB-KDP çatışması durdu ve 21 Kasım'da Paris Antlaşması çerçevesinde bir anlaşmaya varıldı. Ama 20-24 Aralık'ta Şaklava'daki bir toprak meselesi yüzünden yine bir çatışma çıktı. KDP güçleri Talabani'nin evini yağmaladı. KYB de Erbil'in tamamını ele geçirdi.

KDP ile KYB arasındaki bu sorunlar bir yandan PKK'ya olanak sağlayacak olması nedeniyle Türkiye'yi endişelendiriyordu. Bu nedenle, çatışmaların önüne geçmek istiyordu. Ancak, diğer yandan bunların anlaşmasının bağımsız bir devlet kurulması ihtimalini artıracak olması da Türkiye'nin Kürtleri kendi aralarında değil de Bağdat ile diyalog kurmaya itmesine neden oluyordu. 23-24 Mart 1995'te Kuzey Amerika Kürt Ulusal Kongresi tarafından KDP, KYB ve Kürdistan İslâmî

²⁰ Kuzey Irak'ta yapılan seçimler sonucunda bölgede yürütme görevi yapan kurum.

²¹ Gunter, 'The KDP-PUK ...', s. 232.

²² Gunter, 'The KDP-PUK ...', s. 233.

Hareketi'ne bir çağrı yapıldı. Konferansta ilişkilerin normalleşmesi meselesi görüşülmesine rağmen, buradan da sonuç çıkmadı. Haziran 1995'te KDP ve KYB ayrıntılı bazı öneriler getirdi. Ama bunlar tutmadı, çünkü KYB Habur'daki gelirlerden faydalanmak istiyordu. 1995'te çatışmalar tekrar arttı. Bu noktada ABD arabuluculuğa soyundu. 9-11 Ağustos 1995'te Dublin yakınlarındaki Drogheda'da taraflar biraraya getirildi. Buna Türkiye de gözlemci olarak katıldı ve ateşkes sağlandı. Fakat, aynı dönemde PKK'nın KYB'ye saldırmasıyla görüşmeler yine askıya alındı. Bu nedenle Dublin ayağı başarısızlığa uğradı. Ayrıca KYB, Türkiye'yi hem iki taraf arasındaki bir meselenin bir parçası olmayan PKK'yı gündeme getirmekle, hem de KDP'ye silâh sağlamakla suçladı.²³ 5-9 Ekim 1995'te İran KBP ve KYB'ye ateşkes için ev sahipliği yaptı, ama burada da çözüme ulaşamadı.

İki grup arasındaki çatışmalar sürerken diğer yandan da KDP ile PKK arasındaki da çatışmalar devam etmekteydi. Ancak, 1995 yılının sonunda Türkiye ile anlaşmazlıklar yaşaması nedeniyle KDP, PKK ile ateşkes imzaladı. 1996 yılı Kuzey Irak Kürtleri için çok önemli bir yıl oldu. 1996 yılının bahar aylarında önemli gerilemeler kaydeden KDP, bu nedenle Mart ayının sonunda PKK ile olan ateşkes anlaşmasını daha kapsamlı bir hale getirmek zorunda kaldı. PKK'nın Kuzey Irak'ta serbestçe faaliyet göstermesini ve diğer Kürt örgütlerine tanınan hakların PKK'ya da tanınmasını içeren bu anlaşma KDP için önemli bir yenilgi olarak değerlendirilebilir.²⁴ Bunu takiben, KDP, KYB ile de bir ateşkes anlaşması yaptı. Bu dönemde bölgede İran'ın etkisinin arttığı söylenebilir. Ayrıca, ABD'nin Saddam'ı devirmek üzere düzenlediği bir girişim de boşa çıkmış, hatta fiyaskoyla sonlanmıştı. Bütün bunlar üzerine başta PKK olmak üzere çeşitli nedenlerle arası Türkiye ile de bozulan KDP için son derece sıkıntılı bir döneme girildi. İşte, bu faktörler KDP'nin Bağdat ile işbirliğine gitmesine yol açtı.

Bağdat'ın, Tahran'dan bölgeyi terketmesini istemesiyle başlayan ve KDP'ye silâh ve teçhizat desteği sağlamasıyla devam eden ilişkiler sonunda Irak'ın KDP ile birlikte Talabani'ye karşı bir saldırıya girişmesine yol açmıştır. 31 Ağustos 1996 günü hızlı bir hareketle Erbil'e giren Irak kuvvetleri buradaki KYB hakimiyetini sona erdirmiş ve iki gün içinde şehirden çekilerek yönetimi KDP'ye bırakmıştır. ABD'nin son derece sınırlı bir tepki vermesi nedeniyle (Irak'ı uyarmak ve Bağdat'a füze saldırısı düzenlemek) Irak ve KDP kuvvetleri Süleymaniye'ye girmiştir. Ancak, bir süre sonra KDP'nin ABD'nin ken-

²³ İlnur Çevik, 'Exclusive Telephone Interview,' *Turkish Daily News*, 20 Eylül 1995.

²⁴ Özdağ, *Türkiye, ...*, s. 147.

disine yaptığı uyarıları dikkate alarak Irakla yaptığı işbirliğinden vazgeçmesiyle bu operasyon sona ermiştir. Aslında bu operasyondan hem KDP hem de Bağdat istediklerini elde etmiştir. KDP önemli kazanımlar elde etmiş, Bağdat ise her an bölgedeki dengeyi alt üst edebilecek kadar güçlü olduğunu bir kez daha göstermiş ve psikolojik bir avantaj sağlanmıştır. Fakat, Saddam'ın desteğini kesmesiyle KDP, KYB'den ele geçirdiği bölgelerde tutunamamıştır. KYB, İran desteğinde yaptığı karşı saldırıyla kaybettiği bölgelerin çoğunu ele geçirmiştir. Sonuçta, ABD'nin araya girmesiyle bir ateşkes sağlanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda 1996 yılının Ekim ayında o zamana kadar taraflar arasında gerçekleştirilen en kapsamlı ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Ankara Görüşmeleri adı verilen toplantıların sonucunda iki taraf arasında çatışmaların önlenmesini sağlayacak bir mekanizma kurulmasına çalışılsa da sonuçta bu görüşmelerde alınan kararlar da kalıcı bir sonuç yaratmamıştır.

1997 yılı KDP-PKK ilişkilerinin tekrar gerilmeye başladığı yıldır. PKK'nın KDP'den Habur gelirlerinden pay talep etmesi nedeniyle gerilen ilişkiler KYB-PKK yakınlaşmasıyla daha da artmıştır. Türkiye'nin yoğun askerî operasyonları ve KDP-KYB-PKK çatışmalarıyla geçen 1997 yılı bölgedeki Kürt gruplar arasındaki bölünmüşlüğü devam ettiği bir dönemdir.

1998 yılı ise taraflar arasında çatışmaların azaldığı ve görece olarak istikrarlı bir yıl olarak başlamıştır. KDP'nin girişimleriyle başlayan barış görüşmeleri KYB tarafından reddedilse de bu küçük çapta devam eden çatışmaların büyümesine neden olmamıştır. Bu dönemde PKK'nın bu gruplarla ilişkilerinde de çok önemli değişiklikler gerçekleşmemiştir. Ancak, KYB'nin kendi tabanından PKK'ya kayışlar nedeniyle endişelenmesi iki taraf arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olmuştur.

İki Kürt grup arasındaki farklılaşma her iki tarafın bölgenin geleceğine ilişkin stratejileriyle doğrudan bağlantılıdır. Barzani, çoğunlukla Bağdat ile anlaşmayı istemekte ve bunun yolunun Saddam ile görüşmekten geçtiğini ileri sürmektedir. Özellikle, Türkiye ile sürdürdüğü sınır ticaretinden önemli miktarda gelir sağlayan Barzani, bölgedeki istikrarın kendi yararına olduğunu bu nedenle de bir şekilde anlaşma yapmanın istikrar getireceğini savunmaktadır.²⁵ Talabani ise Bağdat rejiminden daha uzak duran bir tavır almaktadır. Ayrıca, Talabani'nin Irak Ulusal Kongresi (INC) gibi örgütlerle ilişkisi Barzani'nkinden daha iyidir. Bu onun Irak'ın geleceğine ilişkin vizyonundan kaynaklanmaktadır.

²⁵ Hanna Yousif Freij 'Alliance Patterns of a Secessionist Movement: The Kurdish Nationalist Movement in Iraq,' *Journal of Muslim Minority Affairs*, Cilt. 18, Sayı 1, Nisan 1998, s. 27.

1998 yılındaki bu önemli olaylardan sonra Kuzey Irak'taki en önemli gelişmeler 2000 yılında gerçekleşmişti. Bağdat'ın tehditleri, Kuzey Irak'ta, özellikle KYB egemenliği altında olan bölgelerde bir gerginlik dalgasına yarattı. Özellikle, Cumhuriyet Muhafızları'nın Kerkük yakınlarında askerî yığınak yapması bölgede gerilimin artmasına neden oldu.²⁶ KDP ve KYB'nin yaklaşmasına paralel olarak ortaya çıkan bu olay aynı zamanda bölgedeki Kürtlerin Bağdat'tan ne kadar korktuklarını da göstermesi açısından çok önemliydi. Yine 2000 yılının Mart ayında Kerkük'te Filistinli ailelerin yerleştirilmeye ve bu nedenle çatışmalar çıkmaya başladı. Eylül ve Ekim ayları ise Kuzey Irak'ta çatışmaların tekrar yoğunlaştığı dönemler oldu. Eylül ayının sonunda PKK ile KYB arasında çatışmalar çıktı.²⁷

2001'de (11 Eylül'e kadar) ise zaman zaman gerginlikler görülse de yine olağanüstü bir olay meydana gelmemişti. 2000'de Bağdat'ın askerî hareketinden sonra Kuzey Irak'a bağlı bazı Kürt köyleri Saddam'ın kontrolüne geçmesine rağmen, Kürt gruplarla Bağdat arasındaki görüşmeler kesintili olsa da devam etti. Hatta, Bağdat'ın Kuzey Irak'taki etkisinin gittikçe arttığı bile söylenebilir. Özellikle, eğitim alanındaki işbirliği devam etmektedir. Örneğin, Eylül ayında Bağdat, Kuzey Irak illerinin 2001-2002 öğretim yılının kitap ihtiyaçlarını karşılama kararını almış, dahası, Irak Yüksek Eğitim Bakanlığı, Kuzey Irak'taki Selahattin Üniversitesi'nin diploma ve belgelerini onaylamak için bir mekanizma başlatmıştır. Bu olay, Bağdat ile Kürtler arasında bağın kesilmediğini tersine güçlenerek devam ettiğini göstermekteydi.

Bu dönemde meydana gelen gelişmelerin önemli bir boyutu da Kürt grupları arasındaki ilişkilerin seyri ve bölge içindeki altyapı vb. girişimleri oldu. 2001 yılının Ağustos ayında KDP ve KYB arasında varılan anlaşma Kuzey Irak'ta uzun süreden beri devam eden çok önemli bir soruna çözüm bulmuştur. Bu anlaşma sonucunda KYB, 1992 seçimlerinin sonuçlarını kabul etmiştir.

Bölgede atılan bir diğer adım 'devlet' kurumlarının yerleştirilmesine yönelik olan emeklilik kurumunun ortaya çıkarılması ve sağlamlaştırılmasıdır. Eylül ayında peşmergelerin hizmet ve emekliliği hakkında özel bir karar yayımlanmıştır. Bundan daha önemlisi, düzenli ordu oluşturma çabasıdır. Zaho'daki askerî akademi 2001 yılında 4. devre mezunlarını vermiştir.

Altyapı çalışmalarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin, Kürtler elektrik almak için İran ile bir anlaşma imzalamıştır. Bu

²⁶ 'Kurds Accuse Saddam's Troops of Incursion in Northern Iraq' *AFP*, 12 Aralık 2000.

²⁷ 'PUK Peshmergas Kill Five PKK Militants in Northern Iraq,' *Reuters*, 4 Ekim 2000.

çerçeve, İran sınırındaki 'Hane' bölgesi yoluyla Soran bölgesinin elektrik şebekesi İran elektrik şebekesine bağlamaya başlamıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Kuzey Irak'ta bir devlet mekanizmasının altyapısını oluşturacak kurumların çoğu kurulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'NİN KUZHEY İRAK POLİTİKASI

A. KÖRFEZ SAVAŞI SONRASINDA KUZHEY İRAK'IN TÜRKİYE İÇİN BİR SORUN OLARAK ORTAYA ÇIKIŞI

Kuzey Irak'ta Körfez Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan 'kurtarılmış bölge' ya da 'güvenli bölge' gibi adlar coğrafi alan içerisindeki gelişmelerin ortaya çıkışı savaş sonrası ayaklanmaların Irak ordusu tarafından bastırılmasıyla meydana geldi. Ayaklanmaların bastırılması sırasında başlayan göç nedeniyle ortaya çıkan mülteci sorunu, Türkiye'yi önemli bir sorunla karşı karşıya bırakmıştı. Batıdaki genel beklenti bu insanların Türkiye tarafından korunmasıydı. Türkiye ise Batı'nın bu insanları kabul ederken gösterdikleri ilgisizlikle Türkiye'nin yapmasını istedikleri arasında çifte standart olduğunu düşünüyordu. Türkiye'nin Kürt mültecilere ilişkin algılamalarını belirleyen başka faktörler de vardı: Örneğin, Türkiye 1988'de yapmış olduğu hareketin bir hata olduğuna inanıyor ve bunu tekrarlamak istemiyordu.²⁸ Diğer yandan da Türkiye Kürt mültecilerin Avrupa'ya gitmesi konusunda köprü görevi görmek de istemiyordu.

Ancak, Türkiye'nin bu konudaki politikasının belirlenmesinde dış etkenler de en az iç etkenler kadar ön plana çıktı. Kürt mültecilerin karşılaştıkları sorunlar nedeniyle çıkarılan 688 sayılı BMGK kararı ve uluslararası kamuoyundan tepki gelmesi ihtimali, Türkiye'nin sınırlarını bu göçmenlere kapatmasını engelliyordu. Böyle bir ortamda Irak konusunda aktif bir politika izlenmesini savunan Turgut Özal'ın da etkisiyle Türkiye mülteci sorununu sınırları dışında çözme çabasına girişti. Sorunun Türkiye toprakları dışında çözülmesi demek bu kişilere yaşamaları için yeni topraklar bulmak anlamına gelmekteydi. Bunu sağlayacak hiçbir devlet olmadığı için çözüm olarak bulunan şey Kürt

²⁸ Bu konuda bkz. Kamuran İnan'ın açıklaması *Milliyet*, 4 Nisan 1991.

²⁹ Kemal Kirişçi, 'Türkiye ve Kuzey Irak'taki Kürt Güvenlik Bölgesi,' *Avrasya Dosyası Kuzey Irak Özel*, Cilt. 3, Sayı. 1, İlkbahar 1996, s. 11.

mültecileri sınırın Irak tarafındaki düzlüklere indirmek oldu.²⁹ Ancak, bu kişileri buraya yerleştirdikten sonra bunları bir de Saddam'ın yeni bir saldırısından korumak gerekiyordu. Bu nedenle bir güvenli bölge oluşturulması ve bunun bir askerî güç tarafından desteklenmesi fikri kabul edildi. Bu çerçevede Huzuru Sağlama Operasyonu ya da diğer adıyla Huzur Operasyonu (Operation Provide Comfort) oluşturuldu ve bu operasyon çerçevesinde 11 ülkeden gelen 20000 askerden oluşan Türkiye'ye konuşlanan bir hava gücü tarafından desteklenen bir güç inşa edildi.

Bu operasyon çerçevesinde Irak'a ilk geri dönüş dalgası 1991 Nisanı'nın son haftasında başladı. Operasyonun başarılı olması nedeniyle kısa sürede insanların geri döndürülmesinin başarılmasıyla Huzur Operasyonu'nun askerî gücü azaltılarak acil müdahale gücüne dönüştürüldü ve hava gücü İncirlik'e konuşlandırıldı.³⁰ İşte Türkiye'nin kurulmasına öncülük ettiği bir kuruluş bir süre sonra 36. paralelin kuzeyinde bir Kürt siyasal otoritesinin doğmasına ve Türkiye'nin başına başka bir dış politika sorunu çıkmasına neden oldu.

Türkiye, Çekiç Güç'ün varlığını sürdürmesi konularında bir kâr zarar değerlendirmesi yapıyordu. Buna göre yararları zararlarından daha fazlaydı. Öncelikle, bu gücün varlığı Saddam'ı Kuzey Irak'a tekrar saldırmaktan alıkoyuyordu. Bir diğer neden Türkiye'nin Irak konusunda uluslararası dayanışma ve işbirliğine verdiği önemi simgelemesiydi. Üçüncüsü, Çekiç Güç kaldırılırsa Türkiye, Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı uyguladığı tedbirlerin dayanaksız kalacağını ve uluslararası hukuku çiğnemiş olacağını düşünüyordu.³¹ Son olarak, bu gücün kaldırılması Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulması ihtimalini ortadan kaldırmayacaktı. Aksine, Türkiye'nin bu gelişmelere müdahalesi sırasında elinde önemli bir koz olarak kullandığı bir şeyi tamamen yitirmesi anlamına gelecekti.³² Ancak bu gücün varlığı da Irak ile olan ilişkilerini zora sokuyordu. Bu nedenle Türkiye ilişkileri kötüleştirmemek için bazı sınırlamalar uygulamaya çalıştı. Örneğin, Mesut Yılmaz bu gücün tüm faaliyetlerinin Türk otoriteleri tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde kalacağını belirtiyordu. Bu açıklamaların kağıt üzerinde kalmadığı da görülüyor. Özellikle, TSK'nın girişimleriyle keşif uçuşlarında çekilen fotoğraflar ortak olarak değerlendiriliyordu. Bu nedenle gücün içeriği

³⁰ Kirişçi, Türkiye ..., s. 13.

³¹ Çekiç Güç'ün iç hukuk ve uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi için bkz. Baskın Oran, *Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti*, (Ankara, Bilgi Yayınevi, 1996), ss. 77-93.

³² Mahmut Bali Aykan, 'Turkey's Northern Iraq Policy,' *Middle Eastern Studies*, Cilt.32, Sayı. 4, 1996, ss. 347-350.

konusunda bir takım kısıtlamalar yaparak Irak'a çeşitli mesajlar verilmeye çalışılıyordu. Aslında bu girişimlerin başlangıcı Çekiç Güç kurulduktan kısa bir süre sonrasına kadar geri götürülebilir. 1991 Temmuz ayında Türkiye gücün faaliyetlerinin sınırlarının çizildiğini ve Türkiye'nin izni olmaksızın Türk topraklarının Irak'a saldırmak için kullanılmayacağına açıkladı. Bu açıklama yalnızca kağıt üstünde kalmadı.³³

Mülteci sorununun çözülmesi için planlanan Kuzey Irak'taki güvenlik bölgesi sonuçta, yeni bir quasi devletin doğuşunun ilk adımını oluşturdu. Bu dönemde Türk dış politikası Soğuk Savaş'ın sona ermesinin yarattığı şaşkınlığı üzerinden atma gayretinde ve aktif bir çizgiye girmişti. Türkiye açısından Soğuk Savaş döneminin en önemli dış politika aracı jeopolitik konumun öne sürülmesi bu dönemde yeniden keşfedildi. Gerek Orta Asya ve Kafkaslar gerekse Orta Doğu'daki değişimlerin Türkiye'nin önemini azaltmadığı tersine artırdığı

.....
 • **Özellikle 1993'ten sonra**
 • **Türkiye gerek Irak ile**
 • **ilişkilerde attığı adımlar**
 • **gerekse Kuzey Irak**
 • **politikalarında Batı'nın**
 • **uyguladığı politikaların**
 • **dışına da sıklıkla**
 • **çıkmıştır.**
 •

savunulmaya başladı. İşte bu çerçevede, Türk dış politikası Orta Doğu'da farklı bir döneme girdi. 1990'lara kadar geleneksel olarak Orta Doğu işlerine karışmamaya, karıştığı zamanlarda da bunu tamamen Soğuk Savaş çerçevesinde ABD ve İngiltere'nin politikalarıyla eşdeğer hale getirmeye çalışan Türkiye, Kuzey Irak konusunda artık daha farklı bir çizgiye geçmeye

başlamıştı. Aslında, Körfez Savaşı ve sonrasında Irak ile ilişkiler Batı ile ulusal çıkarlar arasında kurulan dengenin izlenmesi şeklinde yürütüldüğünden geleneksel Türk dış politikasının dışına taşmıyordu.³⁴ Bununla birlikte, özellikle 1993'ten sonra Türkiye gerek Irak ile ilişkilerde attığı adımlar gerekse Kuzey Irak politikalarında Batının uyguladığı politikaların dışına da sıklıkla çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni Türkiye'nin devletin bekâsına en önemli tehdit olarak algıladığı PKK ile Kuzey Irak sorunu arasında haklı olarak doğrudan bir bağ kurmasıdır.

Bu bağlamda, Türkiye'yi Kuzey Irak'ta aktif bir politika izlenmeye iten en önemli faktörler şöyle sıralanabilir.

Saddam Hüseyin'in tekrar saldırmaya yeni bir mülteci akınına yolaçabilirdi ki bu da Türkiye'yi yeniden zor duruma sokabilirdi.

³³ Aykan, 'Turkey's ...' ss. 354-356.

³⁴ Aykan, 'Turkey's ...' s. 344.

Türkiye, Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasının kendi ülkesine sıçramasından korkuyordu. Bunun engellenmesi için en önemli araçlardan birisi bölgedeki gelişmelere doğrudan müdahil olmaktı. Bölgedeki hareketin ipleri Türkiye'nin elinde olursa veya bunları kontrol edebilecek araçlar yaratılabilirse bu grupların kendi devletlerini kurmaları engellenebilirdi.

Bölgede bir devlet olsun ya da olmasın güç boşluğu PKK'nın bölgeyi Türkiye'ye yönelttiği saldırılarında üs olarak kullanmasını sağlayabilirdi.

Türkiye ile iyi ilişkileri olmayan bir Kürt devleti veya benzeri bir birim PKK'ya yardım edebilir ve Türkiye üzerinde toprak iddia edebilirdi.

Bu nedenlere dayanarak bölgedeki istikrarın sağlanabilmesi için Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması gerekiyordu.

Irak'ın toprak bütünlüğü kadar diğer bir önemli konu da İran ve Suriye ile zaten iyi olmayan ilişkilerin daha da bozulmasını engellemektir. Bu iki devlet PKK kozunu Türkiye'ye karşı kullanmaktan çekinmemelerine rağmen Kuzey Irak'ta kontrol dışı bir Kürt oluşumundan Türkiye kadar tehdit algılıyorlar ve bölgedeki gelişmelerin önüne geçmek ve en azından etki sahibi olmak istiyorlardı.

Son olarak, Türkiye, Huzur Operasyonu'na destek vererek ve Kürtlerle ilişkilerini geliştirerek Iraklı Kürtler'in koruyucusu olarak Avrupa'nın gözünde destek kazanma şansını elde etmişti. Bu durum özellikle PKK'yla mücadele nedeniyle insan hakları açısından sürekli eleştirilen Türkiye'nin imajına olumlu katkıda bulunacağı düşünülüyordu.³⁵

B. KÜRT KONTROLÜNDEKİ BÖLGENİN DOĞUŞU VE TÜRKİYE'NİN KÜRT PARTİLERİYLE İLİŞKİLERİ

Körfez Savaşı'ndan sonra Kuzey Irak'ta ortaya çıkan durumun hem Kürtler açısından hem de bölge jeopolitiği açısından önemli sonuçları oldu: Durumun Kürtler açısından ortaya çıkarttığı en önemli sonuçlar merkezî hükümetin Kuzey Irak'ta kontrolünü kaybetmesi, bölgede Kürt özerk yönetiminin belirginleşmesi, bir dereceye kadar uluslararası alanda tanınma sağlanması³⁶ olurken, bölge jeopolitiği açısından ise Irak'ın devre dışı kalması, yeni durumun bölge devletleri arasındaki Kürt sorununu körüklemesi, Türkiye'nin Bağdat tarafından istikrarsızlaştırılması olasılığının artmasıydı.³⁷

³⁵ Gunter, 'A De facto ...' ss. 302-303.

³⁶ Ofra Bengio, 'The Challenge of to the Territorial Integrity of Iraq,' *Survival*, Cilt. 37, Sayı. 2, Yaz 1995 , s. 79.

³⁷ Robert Olson, 'The Kurdish Question and Geopolitic and Geostrategic Changes in the Middle East after the Gulf War,' *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Cilt. XVII, Sayı. 4, Yaz 1994, ss. 59-60.

Kuzey Irak'ın değişen bu konumuna ilişkin olarak Türkiye'nin izlemesi gereken politikanın ne olacağı hakkında Türkiye'deki karar vericiler arasında ayrılıklar vardı. Bu ayrılıklar özellikle Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile TSK arasında belirgin bir şekilde hissediliyordu. Özal, bölgeye müdahale yoluyla etkinlik kurulabileceğine inanırken, TSK Kuzey Irak'taki Kürt gruplarının elde ettiği kazanımların sonuçta Türkiye'deki Kürt gruplar için de bir öncül yaratacağına inanıyordu.³⁸ Özal'ın ağırlığıyla sonunda Kürt liderlerle ilişki kurmanın doğru bir tercih olduğu kabul edildi. Türkiye'yi Kürt gruplarla doğrudan ilişki kurmaya iten faktörler Kuzey Irak'taki gelişmeler hakkında birinci elden bilgi sahibi olmak, Kürtlerin bağımsız bir devlet kurmasını engellemek için gelişmelere katkıda bulunmak, PKK'yı diğer Kürt gruplarından izole etmektir.³⁹

Sonuçta, Türkiye'nin Kuzey Iraklı Kürt gruplarla ilişki kurması dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın inisiyatifiyle başladı. Özal, Kuzey Iraklı Kürt gruplarla görüşme konusundaki ilk adımı Mart 1991'de attı. 8 Mart 1991'de Dışişleri Müsteşarı Büyükelçi Turgay Özçeri ve Muhsin Dizai biraraya geldi. 22 Mart'ta ikinci görüşme yapıldı ve Talabani ile Barzani Türkiye'ye davet edildi. Bu grupların Ankara'da büro açmalarına izin verildi.⁴⁰ Başlarda, KDP ve KYB'nin Türkiye'ye ilişkin açıklamaları son derece olumluydu. Hoşyar Zibari, "Saddam'a karşı savaşımızda Batı'yla ve dünyayla tek yaşamsal bağımız" derken, Talabani de "Türkiye Kürtlere dost bir ülke olarak değerlendirilmelidir", demişti.⁴¹

Türkiye'nin Kuzey Iraklı Kürtleri desteklemesinin ve korumasının çeşitli nedenleri vardı:

İlk dönemde Kürtler Türkiye'ye olan bağımlılıklarını açıkça ifade ediyorlardı.

Bu dönemde en önemli sorun Türkiye'nin PKK ile mücadele çerçevesinde Kuzey Irak'ı bombalamasıydı. Kendi egemenlik alanı olarak gördükleri bir alanda Türkiye'nin kuvvet kullanması Kürt gruplar tarafından tepkiyle karşılanmaya başlandı.

Türkiye ile KDP arasındaki ilk ciddi sorun, Türkiye'nin 1992'de yapılan seçimleri desteklememesi nedeniyle meydana geldi. Özellikle, 1992'de yapılan seçimlerin ertesinde Kürtler tarafından yapılan açıklamada nihai hedefin federe bir devlet kurmak olduğu açıklandığında bu ciddi sorunların başgöstereceğine dair ilk sinyallerden birisiydi.⁴²

³⁸ Aykan, 'Turkey's ...', s. 347.

³⁹ Aykan, 'Turkey's ...', s. 347.

⁴⁰ Michael Gunter, 'The Foreign Policy of Kurds,' *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Cilt.. XX, Sayı 3, Bahar 1997, s. 7.

⁴¹ Gunter, 'The Foreign...', ss. 10-11.

⁴² Gunter, 'The Foreign...', s. 11.

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasını belirleyen temel etken PKK sorunu bağlamındaki güvenlik endişeleri olduğundan Kürt gruplarla ilişkilerindeki temel eksen de PKK ile ilişkileri ve PKK'nın faaliyetleri olmuştur.

Bu bağlamda, Türkiye ile KDP arasında 1992 yılının Aralık ayında önemli bir güvenlik anlaşması imzalandı. KDP, ilk yıllarda Türkiye'ye sürekli olarak PKK'nın faaliyetlerini engelleyeceği mesajını verdi. 1992 Şubat'ındaki bu açıklama ve ardından gelişen KDP-Türkiye ilişkileri güvenlik konularında bir anlamda bir karşılıklı bağımlılık yarattı.⁴³ Başlangıçta son derece yararlı olan bu anlaşma bir süre sonra işlerliğini yitirmeye başladı. Bu güvenlik anlaşmasının önemli bir parçası Türkiye sınırındaki bölgelerde köyler kurulmasına ilişkin bir projeyi içeriyordu. KYB de kırsal alandaki etkisini ve ilgisini yitirmişti. Özellikle, KYB'nin bu tutumu PKK'nın onun yarattığı boşlukları doldurmasını sağladı. 1994'teki KDP-KYB çatışması durumu Türkiye açısından daha da kötüleştirdi. Bu dönemde Türkiye ve ABD'nin arabuluculuk çabalarındaki başarısızlık Türkiye'nin 1995'teki büyük harekâtının nedenlerinden birisini oluşturdu.

Bu operasyonda Türkiye, 1992'nin tersine KDP ve KYB'ye haber vermedi. Her iki taraf da bunu eleştirmesine rağmen KDP işbirliğine hazır bir görüntü çizdi ve 1992'dekine benzer bir köy yerleşime projesi planlandı. Barzani'nin bu yaklaşımı Türkiye'yi KDP'ye daha yakınlaştırırken KYB'nin tutumu ilişkilerin daha da soğumasına neden oldu.

1993 ve 94'te de Türkiye ile askeri ve ekonomik işbirliği Kürt gruplar için çok önemli olmaya devam etti. Kürt grupları (özellikle KDP) neredeyse Türkiye'ye bağımlı hâle geldiler. Çünkü, uluslararası yardım yalnızca Türkiye üzerinden geliyordu. Buna ek olarak, Türkiye, birincisi 1993 sonbaharında (13 milyon dolar tutarında) ikincisi de (12 milyon dolarlık) bu yardım programı bitince başlatılmak üzere iki tane yardım paketi açıkladı. Bunlardan da önemlisi yılda 200 milyon dolar tutarındaki sınır ticareti vardı. Petrol Karşılığı Gıda Programı başlatılıncaya kadar bu Kürt gruplar için (özellikle KDP) can damarıydı. KDP'nin Türkiye'ye ekonomik bağımlılığı Mesut Barzani'nin yaptığı açıklamada çok güzel özetlenmişti. "...Türkiye dünyaya açılan yolumuzdur..."

Bu ekonomik ilişki bir anlamda Türkiye için de önemliydi. Her ne kadar buradaki ticaretten sağlanan gelirin ülkenin genel ticaret gelirleri

⁴³ William Hale, 'Turkey's Time: Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis,' *International Affairs*, Cilt. 58, Sayı.4, Ekim 1992, s. 690.

içindeki payı çok küçük olsa bile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin ekonomisine de kısmen katkıda bulunduğu söylenebilir. Körfez Savaşı'ndan önce Irak ile yapılan ticaret bu bölge için çok önemlidir. Savaştan sonra sınırların kapatılmasıyla bölge ekonomisi bu gelişmeden çok ciddi olarak etkilenmişti. Huzur Operasyonu'nun başlamasından sonra bölgeye uluslararası yardım yapan kuruluşların yardım malzemelerini bölgeden temin etmeleri bölge ekonomisi açısından önemli bir gelir kaynağı haline gelmişti. Ancak, esas gelir kaçak olarak kamyonlarla yürütülen petrol ticaretinden sağlanıyordu. Fakat, bu gelirlerin nereye gittiği hep soru işareti oldu. Nitekim, 2002 yılında Genelkurmay Başkanlığı yaptığı bir açıklamayla bu sınır ticaretinin kesilmesini istedi, çünkü elde edilen gelirlerin sadece bazı çevrelerin cebine gittiği bunun da PKK ile bağlantısı olduğu ileri sürülüyordu.

KYB ile ilişkiler Özal'ın ölümünden sonra daha da soğudu. Özal'ın Saddam Hüseyin'in devrilmesi konusundaki yaklaşımı ondan sonraki yetkililer arasında pek de paylaşılan bir görüş değildi. Dahası, Clinton yönetiminin işbaşına gelmesiyle ABD'nin Irak politikası da değişmeye başlamıştı. 1993 yılında açıklanan Çifte Kuşatma politikası çerçevesinde Saddam'ın devrilmesi seçeneği bir kenara bırakılmış ve Irak'ın çevrelenmesi amaçlanmıştı.⁴⁴ Bu nedenle hem Özal döneminde Saddam ile ilgili oluşturulan politikanın terkedilmesi, hem de Çifte Kuşatma Politikası çerçevesinde Türkiye'nin Kuzey Irak politikası Saddam'ın da iktidarda bulunduğu ve iktidarını korumaya devam edeceği gerçeği üstüne inşa edilmeye başlandı. Bu değişiklik Türkiye'nin Talabani'yle ilişkilerinin kötüleşmesine neden oldu. Talabani bir süre hiç Türkiye'ye uğramadı ve Türkiye'nin 1995'te KDP ve KYB arasındaki çatışmalarda arabuluculuk üstlenme konusundaki girişimlerini Türkiye'nin tarafsız olmadığını ileri sürerek reddetti.⁴⁵ Talabani'nin PKK politikasında da değişmeler olunca ilişkiler iyice gerildi. Çünkü, başlangıçta PKK'yı bölgede barındırmayacağını açıklayan Talabani önce PKK'nın faaliyetlerinin engellenmesi konusunda artık silahlı kuvvet değil diplomasi kullanacağını açıkladı. Ardından da PKK'yı terörist bir örgüt olarak değil siyasî bir örgüt olarak gördüklerini belirtti.⁴⁶

Bu dönem Türkiye'nin KDP ile ilişkilerinin daha iyi olduğu bir dönemdi. Son derece pragmatik ve oportünist bir politika izleyen KDP, Talabani'nin Türkiye'den uzaklaşan bir görüntü çizdiği bu günlerde

⁴⁴ Laurie Mylroie, 'U.S. Policy Toward Iraq,' *Middle East Intelligence Bulletin*, Cilt 3, No.1, Ocak 2001, http://www.meib.org/articles/0101_ir1.htm

⁴⁵ *Yeni Yüzyıl*, 3 Nisan 1995.

⁴⁶ *Turkish Daily News*, 5 Mayıs 1995

"...PKK yalnızca Türkiye'ye değil bize de tehdittir" şeklinde bir açıklama yapmıştı.⁴⁷

İki Kürt grup arasındaki çatışmalarda başlangıçta arabulucu rolü oynamaya çalışan Türkiye bir süre sonra iki grubun anlaşması konusunda pek de hevesli davranmamaya başladı. Bunun temel nedeni iki tarafın ilişkilerinin iyileşmesinden endişe duymaya başlamasıydı. Çünkü yavaş yavaş Türkiye iki tarafın uzlaşmasının bir Kürt devleti yaratacağı olgusunu kavramıştı ve politikalarında değişik manevralar yapmaya başlamıştı. Bunun en önemli örneklerinden Paris'e barış görüşmeleri için gitmek üzere Barzani ve Talabani'ye vize verilmemesi ve Fransa'ya baskı yaparak ikinci bir Paris konferansının yapılmasının önüne geçilmesi idi.

1994'te KDP ve KYB arasında savaş başlayınca, Türkiye bunun PKK'ya yarayacağını düşündü ve bunları birleştirmek için harekete geçti. Haziran'da Türkiye'nin araya girmesiyle iki taraf ateşkes yapsa da Aralık'ta KYB'nin Erbil'i işgaliyle çatışmalar yeniden alevlendi. Ankara'nın durumdan endişelenmesi nedeniyle 1995'te büyük bir hareket yapıldı.

Diğer yandan Türkiye KDP ve KYB'nin yakın ilişkiler kurmasından hoşlanmıyordu. Temmuz 1994'te iki taraf Paris'te toplanıp kendi askerî güçlerini kurmaya karar verdiklerinde Türkiye alarma geçti.

Türkiye, bir yandan KDP-KYB geriliminin devam etmesini istiyor, diğer yandan da bu ikisinin çatışmasını istemiyordu. Türkiye Irak'ın toprak bütünlüğü içinde genişletilmiş bir özerkliği kabul ediyor, ama Irak'ta federal devlet fikrine karşı çıkıyordu. Türkiye, Kürtleri Bağdat ile görüşmeye çağırdı. Ama özellikle KYB buna karşı çıktı. Sami Abdurrahman şöyle diyordu: "... biz Kürt sorununun çözümünü Irak çerçevesi içinde görüyoruz, doğal olarak demokratik bir Irak ve federasyon temelinde, özerklik değil..."⁴⁸

Türkiye'nin bundan sonraki politikalarının temellerini Kürtlerin bağımsız bir devlet kurması tehdidi şekillendirmeye başladı. Bunun sonucu olarak Türkiye, Kürtleri Bağdat ile görüşme konusunda teşvik etmeye başladı. Bu dönemde Milli Savunma Bakanı Mehmet Gölhan'ın açıklaması Türkiye'nin yaklaşımındaki radikal değişikliğin işaretlerini veriyordu. Gölhan bir beyanatında Türkiye'nin güvenliği yalnızca Kuzey Irak'ta kontrolü tekrar sağlarsa garanti altına alınabilir demişti.⁴⁹

⁴⁷ *Turkish Daily News*, 19 Eylül 1994.

⁴⁸ *Turkish Daily News*, 8 Mayıs 1995

⁴⁹ Kemal Kirişçi, 'Turkey and the Kurdish Safe-Haven in Northern Iraq,' *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, (Cilt XIX, Sayı.3, Bahar 1996), s. 33.

C. KRİTİK DÖNEMEÇ: WASHINGTON GÖRÜŞMELERİ

Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında en önemli yıllardan birisi de 1998'dir.⁵⁰ Kürt gruplar arasındaki çatışmaları sona erdirmek için ABD tarafından başlatılan ve yürütülen görüşmeler 1998 yılının Eylül ayında Washington Anlaşması'yla yeni bir döneme girmiştir. 16 Eylül 1998'de Washington'da ABD tarafından biraraya getirilen Kürt gruplar bazı ilkelere çerçevesinde uzlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşmada vurgulanan en önemli unsurlar Irak'ın toprak bütünlüğü, PKK'nın varlığının sona erdirilmesi ve üstü kapalı bir Kürt federe devletiydi.⁵¹ Bu anlaşmanın dışında kalan Türkiye buna hemen tepki gösterdi. Washington anlaşmasının içinde Irak ile PKK ilişkisi vurgulanmasına ve Irak üzerinden dolayı da olsa PKK'ya vurgu yapılarak bu örgütün bölgeden çıkarılması gereği ortaya konulmuş olsa da Türkiye, kendisinin Kuzey Irak üzerindeki etkisini yitirmeye başladığını hissetti.

Bunun üzerine Ankara tarafından yoğun bir faaliyet başlatıldı. Barzani ve Talabani'nin Washington'dan sonra yaptıkları Türkiye ziyaretlerinde Türkiye'nin rahatsızlıkları aktarıldı. Ayrıca, ABD ile kurulan temaslar sonucunda Kürt grupların Türkiye'nin içinde bulunduğu başka bir platformda biraraya getirilmesi kararlaştırıldı. Türkiye'nin sürecin dışında kalmasının iki grup arasındaki yakınlaşmayı kısa süreli kılacağını, dahası Türkiye'nin dahil olmadığı bir istikrar programının başarısız olacağını anlayan Washington'un da teşvikiyle Ekim ve Kasım aylarında Türkiye'ye gelen Barzani ve Talabani özellikle PKK konusunda Türkiye'ye güvence vererek ve federatif yapıya ulaşılmasını zorlaştırıcı yolları kabul ederek Türkiye'yi iknâ etmeye çalıştı.⁵² Bu dönemde Ankara Süreci'nin yeniden canlandırılması ve Washington'daki uzlaşmanın Türkiye'nin de katkılarıyla bu sürece taşınması konusunda çabalar sarfedildi.⁵³ Ankara'da yapılan toplantılardan sonra Türkiye'nin yeniden dahil olduğu bir barış süreci başladı. Washington, Londra ve Ankara'da aynı anda yapılan ortak deklarasyondan sonra Türkiye'nin bu konudaki endişelerinin azaldığı görülmüştür.⁵⁴ Özellikle, Washington Bildirisi'ndeki federatif sistem konusundaki ibârelerin değiştirilmesi Türkiye'de rahatlama yarattı.⁵⁵

⁵⁰ 1995-1998 arasındaki önemli olaylar bir önceki bölümde aktarıldığı için bu tarihler arasındaki gelişmelere tekrar değinilmemiştir.

⁵¹ U.S. Department of State, *Secretary of State Madeleine K. Albright, Jalal Talabani of the Patriotic Union of Kurdistan (PUK), and Massoud Barzani of the Kurdistan Democratic Party (KDP), Press Remarks*, 17 Eylül 1998.

⁵² 'Barzani Türkiyesiz Olmaz', *Radikal*, 8 Kasım 1998; 'Talabani ile Yeni Dönem' *Radikal*, 10 Kasım 1998.

⁵³ 'Washington Süreci Rafa Kalktı' *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1998.

⁵⁴ 'Ankara Sürecine Dönüş,' *Cumhuriyet*, 11 Kasım 1998.

⁵⁵ Sami Kohen, 'Sözler Şimdi Açık,' *Milliyet*, 11 Kasım 1998.

Fakat, Washington Anlaşması'na rağmen Kürtler arasındaki sorunlar tam anlamıyla çözülemedi. Özellikle, Habur gelirlerinin dağıtımı konusundaki anlaşmazlık bu iki grup arasında sorun yaratmaya devam ederken⁵⁶ Türkiye'nin iki grup ile ilişkilerinde iki faktör eskisine göre daha fazla ön plana çıkmaya başladı: Talabani'nin Habur'dan elde edilen gelirlerden yararlanamaması ve Türkmen faktörü.

Petrol Karşılığı Gıda Programı'nda yapılan değişiklikle Irak sınırsız miktarda petrol satma hakkını elde etmişti. Bunun bir sonucu olarak Kuzey Irak'ın elde ettiği gelirler de arttı.⁵⁷ Bununla birlikte, sözkonusu gelirlerde yolsuzluk yapıldığı ve KDP tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Bu yolsuzluklar nedeniyle BM'nin denetimlerini sıkılaştırması Türkiye ile yapılan ticaretin öneminin azalmamasına yol açtı. Bu paranın Kuzey Irak açısından asıl önemi kontrol dışında bir para olmasıdır. Özellikle, aşiret içi nemalandırma mekanizmasının devam ettirilebilmesi için büyük bir önem taşımaktadır. Ancak, Türkiye-Irak sınırındaki Habur kapısını kontrol eden KDP'nin bölgedeki gelirlerden KYB'ye pay vermemesi iki taraf arasında sorunlar doğmasına neden olmaktadır.⁵⁸ Bölgenin gelirlerinden faydalanamayan KYB, Türkiye ile daha fazla ticaret yapmak için sınır kapıları kurulması yolunda girişimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede KYB'ye yakın bir bölgeden ikinci bir sınır kapısının açılması projesi gündeme gelmiş ancak henüz sonuçlanmamıştır.

Türkmen faktörü ise Habur gelirlerinden çok daha karmaşık bir konudur. Yüzlerce yıldır bölgede yaşayan Türkmenler Irak devletine sorun çıkarmamıştır. Körfez Savaşı öncesinde de Türkmenlere ilişkin birçok sorun varolmasına rağmen Türkmenlerin Türkiye'nin dış politikasında önemli bir faktör olarak ortaya çıkması daha geç bir döneme rastlamaktadır. Körfez Savaşı'ndan sonra Türkiye tarafından stratejik bir faktör olarak algılanması da geç bir dönemde başlamıştır. Başlangıçta, ön plana çıkarılmayan Irak Türkmenlerinin durumu Türkiye'nin kendisine yeni politik araçlar bulma çabasında yeni bir açılım bulmasını sağlamıştır. Bir yandan kültürel ve duygusal nedenleri olsa da

.....
: **Bir yandan kültürel ve**
: **duygusal nedenleri olsa** :
: **da Türkmenlerin ön plana** :
: **çıkartılmasının asıl nedeni** :
: **stratejik algılamalardır.** :
.....
özellikle, Körfez Savaşı'ndan sonra Türkiye tarafından stratejik bir faktör olarak algılanması da geç bir dönemde başlamıştır. Başlangıçta, ön plana çıkarılmayan Irak Türkmenlerinin durumu Türkiye'nin kendisine yeni politik araçlar bulma çabasında yeni bir açılım bulmasını sağlamıştır. Bir yandan kültürel ve duygusal nedenleri olsa da

⁵⁶ 'Mesut Barzani Zorda,' *Zaman*, 29 Nisan 1999.

⁵⁷ Petrol Karşılığı Gıda Programına göre Irak'ın petrol satışlarının %13'ünü BM kontrolünde Kuzey Irak'taki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesine ayrılmıştır. Başlangıçta Irak, yılda 1 milyar dolar civarında petrol ihracatı yaptığındaki düşük olan bu rakam 1999'dan itibaren 2.5-3 milyar dolara varmıştır.

⁵⁸ İlnur Çevik, 'Kuzey Irak'tan İzenimlerimiz,' *Zaman*, 27 Mart 1999.

Türkmenlerin ön plana çıkarılmasının asıl nedeni stratejik algılamalardır. Kuzey Irak'ta çoğunluğu KDP bölgesinde yaşayan Türkmenlerin sorunları birkaç başlık altında toplanabilir. Özellikle, KDP tarafından Türkmenlere yapılan baskının sosyal, ekonomik ve siyasal boyutları bulunmaktadır. KYB bölgesindeki Türkmenlerin durumu KDP bölgesine göre daha iyidir. Bunun en önemli nedeni bölgedeki Türkmenlerin sayısı ve yapısıyla ilgilidir. KYB bölgesinde yaşayan Türkmenlerin sayısı azdır ve ekonomik olarak da bunlar güçlü değildir. Genel itibarıyla şehirli ve zengin bir grup olan Türkmenler, KDP bölgesinde yoğunlaşmışlardır. KDP bunların elindeki ekonomik gücü kendisine çekmek için yoğun çaba sarfetmektedir. Ayrıca, KDP bölgesindeki Türkmenlerin Türkiye tarafından örgütlenmiş olması da KDP'yi rahatsız etmektedir. Özellikle, Irak Türkmen Cephesi çerçevesinde örgütlenen Türkmenlere KDP'nin yoğun olarak uyguladığı baskılar Türkiye ile KDP arasında sorun yaratmaktadır. Resmî olarak, KDP Türkmenler konusunda Türkiye'nin isteklerini karşılayacağını söylese bile bu sözünü yerine getirmemekte, hatta Türkiye'nin Türkmenler konusundaki tavrını şiddetli bir biçimde eleştirmektedir.

Türkiye-KYB arasında ilişkilerde ise dinamikler daha farklıdır. Türkiye-KYB arasındaki ilişkiler genelde KDP ile olandan daha kötü olmasına rağmen son yıllarda bir düzelmeye başlamıştır. Ekonomik sıkıntı çeken KYB, Türkiye ile ticaretini artırmak için girişimlerde bulunmaya çalışmakta, bunu başarmak için de politika değişikliklerine gitmektedir. Talabani 2000 yılından itibaren Türkiye'ye defalarca gelmiş ve önceki dönemde PKK meselesinden kaynaklanan sorunların üstünü kapatabilmek için işbirliği ortamı yaratmaya çalışmıştır. Türkiye'nin bölgedeki hassas noktalarını bilen Talabani, Türkmenlerle ilişkilerini sorun çıkartmadan yürütmektedir.⁵⁹ Daha önceki dönemde sık sık sorun yaratan PKK ile ilişkiler de ciddi bir değişim göstermiştir. 2000 yılında Talabani'nin Türkiye ziyaretinden sonra KYB, PKK'ya yönelik bir saldırı başlatmıştır. Bunun sonucunda Türkiye-KYB ilişkileri düzelmeye trendine girmiştir. Bu düzelmeye bir diğer nedeni de KDP ile KYB arasındaki güç dengesinin KYB aleyhine bozulması olmuştur. İki grup arasındaki yakınlaşmayı tehdit olarak algılayan Türkiye için taraflardan birisinin diğeri üzerinde üstünlük kurması olasılığı da sorundur. Bu nedenle, Türkiye ile özellikle son zamanlarda Türkmenler yüzünden sorun yaşayan KDP'nin dengeyi bozmasını engellemek için Türkiye KYB'yi desteklemeye başlamıştır. Bununla birlikte, İran'ın KYB üzerindeki etkisi kırılabilmiş değildir.

⁵⁹ Örneğin, Türkmenlerin en son yaptığı Kongre'ye KYB delegasyonu da katıldı. *Kürdistanî Nüvi*, 17 Ocak 2002.

D. KOMŞU DEVLETLER İLE İŞBİRLİĞİ: JEOPOLİTİK KISKAÇ

Körfez Savaşı sonrasında meydana gelen gelişmeler bölgede rakip ülkelerin işbirliği yapmasına ortam hazırladı. Bu ortam aslında bir zorunluluktan kaynaklanıyordu. Kuzey Irak'a sınırı olan dört ülkenin de kendi Kürt sorunu ve bu konuda tehdit algılamaları mevcuttu. İran kendi topraklarında faaliyet gösteren İran Kürdistan Demokratik Partisi'nden tehdit algılamakta, Suriye de benzer biçimde kendi topraklarında bir Kürt hareketinin güçlenmesini istemiyordu. Irak da zaten doğal olarak kendi toprakları üzerindeki bu gelişmeleri olumlu karşılamıyordu. Bu dört devletin Kuzey Irak'taki oluşumu kendilerine tehdit olarak algılıyorlardı. Ancak diğer yandan, bu tehdidi bertaraf etmek için yalnızca ona karşı politikalar izleme yoluna değil, bölge üzerinde etki kurmak yoluna da gittiler. Türkiye ile İran-İrak ve Suriye arasında Kuzey Irak'taki oluşuma karşı geliştirilen ilişkiler Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, bu ilişkilere kısaca gözatacağız.

1. Kuzey Irak Bağlamında Türkiye-İran İlişkileri

Genel itibarıyla, Kuzey Irak konusunda İran'ın izlediği politikalara bakılınca, bazı genellemeler yapılabilir.

.....
Tahran, Kuzey Irak'taki Kürt sorununu kendi Kürt sorununu etkilemeyecek şekilde çözmeye çalışıyordu.

 Öncelikle, Tahran, Kuzey Irak'taki Kürt sorununu kendi Kürt sorununu etkilemeyecek şekilde çözmeye çalışıyordu.⁶⁰ Ankara ile Tahran arasında Kuzey Irak'a ilişkin en önemli sorun, Türkiye'nin 1992-1995 ve 1997 yıllarında Kuzey Irak'ta gerçek-

leştiirdiği büyük çaplı askerî operasyonlara İran'ın karşı çıkmasıydı. Her iki taraf da büyük Kürt mülteci akınlarından çekiniyor, diğer yandan da bunların Saddam'ın kendilerine karşı kullanabilecekleri kadar zayıf olmalarını istemiyordu. İran'ın Kürtlere ilişkin politikalarında diğer iki önemli olgu da Körfez Savaşı sırasında Kürtlerin Şiilerle birlikte ayaklanmasından duyduğu rahatsızlık ve Halkın Mücahitleri'ne karşı kendileriyle işbirliği yapmalarıydı.⁶¹

Kuzey Irak'ta 1992 yılında yapılan seçimler yalnızca Bağdat'ı değil aynı zamanda kendi Kürt nüfuslarının bu durumdan etkilenme olasılığı

⁶⁰ Robert Olson, *The Kurdish Question and Turkish Iranian Relations: From World War I to 1998*, (Mazda Publishers, 1998), s. 41.

⁶¹ Olson, *The Kurdish ...*, s.40.

bulunan diğer devletleri de alarma geçirdi. 'Kürdistan Ulusal Meclisi' tarafından 1992 yılının Ekim ayının başında açıklanan 'demokratik bir Irak'ta federasyon' kurulması amacı Suriye, İran ve Türkiye tarafından tepkiyle karşılandı.⁶² İran ve Türkiye bunun üzerine bir Kürt devletinden tehdit algıladıkları için bir dizi güvenlik protokolü imzaladılar. Kuzey Irak'taki gelişmelerden rahatsız olan bir diğer devlet de Suriye idi. İran için bu konuda Suriye ile işbirliği yapmak çok zor değildi, ama Türkiye ile Suriye arasındaki Kürt sorununa bakışlarda farklılıklar vardı, ancak yine de bu güvenlik protokollerinde anlaştılar. 1992 başından 1994 yazının sonuna kadar dört devlet (Irak, Türkiye, İran ve Suriye) bir dizi danışma toplantısı yaptı. 19-20 Kasım 1993'te Türkiye ve Suriye PKK'ya ilişkin güvenlik protokolü imzaladı. 23 Ağustos 1994'te de İran, Suriye ve Türkiye Dış İşleri Bakanları Kürt sorununun görüşüldüğü bir toplantı yaptı. Bunlar Kuzey Irak'ta 1995'te yapılması planlanan seçime ülkenin parçalanmasına neden olacağı düşüncesiyle karşı olduklarını açıkladılar.⁶³ Bu toplantıdan döndükten sonra Mümtaz Soysal Kuzey Irak'a giriş çıkışlara kısıntı getirildiğini açıkladı. Soysal ayrıca Kuzey Irak'taki Kürt devletinin Batının politikası olduğunu söyledi. Güvenlik tedbirleri altı ayda bir üç ülke dışişleri bakanlarının ve daha sık aralıklarla alt düzeydeki yetkilerinin biraraya gelmesini içeriyordu. Bu konudaki ilk anlaşma 30 Kasım 1993'te Ankara'da imzalandı.⁶⁴

Bu ulusal güvenlik anlaşmaları birkaç açıdan önemliydi: Kürt milliyetçiliğinin her iki devlete de tehdidi vardı. Her iki devlet de Kuzey Irak'taki bir Kürt devletini engellemek için açık niyetlerini ortaya koymuşlardı. Ancak, her iki taraf da her ne kadar işbirliği yapsalar da bölgede etkinlik inşa etmek için diğer yandan rekabet ediyorlardı. Burada sorun iki ülkenin etki alanlarının çizilmesi idi. Kuzey Irak'ta etki alanlarının çizilmesi konusunda en önemli olaylardan bir tanesi Talabani'nin 3000-5000 civarında İslamcı Şii militana izin verdiğini açıklamasıydı.⁶⁵ Talabani bu güçlerin Saddam'a karşı operasyonlarda peşmergelerle işbirliği yapmak için kullanılacağını söyledi. KDP de bu durumda bunun tamamen KYB ile ilgili bir şey olduğunu ve kendilerinin bu durumla alakası olmadığını belirtti. Ankara'daki KDP temsilcisi Safin Dizayi tarafından yapılan açıklamada Kuzey Irak'a İran kontrolünde asker yerleştirme kararının yalnızca KYB tarafından alınamayacağını buna İNC'nin karar vermesi gerektiğini ileri sürmüştü. KYB'nin bunu

⁶² Bengio, 'The Challenge...', s. 80.

⁶³ Robert Olson, 'The Kurdish Question Four Years on: The Policies of Turkey, Syria Iran and Iraq,' *Middle East Policy*, 1994-95, s. 137.

⁶⁴ Olson, *The Kurdish...*, s. 42.

⁶⁵ *Iran Times*, 3 Aralık 1995

yapmasındaki en önemli faktör Kuzey Irak'tan Türkiye ile gerçekleştirilen ticaretten pay alamamasıydı.⁶⁶

Bu dönemde İran ile Türkiye arasındaki Kürt sorununa ilişkin görüşmeler daha çok PKK ile mücadele şeklinde devam etmesine rağmen 8 Eylül 1995'te Tahran'da yapılan Üçlü Dış İşleri Bakanları toplantısında Kuzey Irak konusu tekrar önemli bir konu olarak ortaya çıktı. Aynı yılın baharında Türkiye Kuzey Irak'a operasyon düzenlediğinde onu kınayan bu iki devlet bu toplantıda daha yumuşak bir tavır sergilediler. Başlangıçta, İran bölgede Türkiye'nin etkisinin artmasının önüne geçmek için elinden geleni yaptı. Bunun için KYB'ye saldırdı ve buna İran Kürdistan Demokratik Partisi (İKDP)'ni bahane olarak gösterdi. Kasım ayında İran ordusu Kürt gruplar arasında ateşkes sağlamak için bölgeye girdiğinde Rafsancani bunun geçici olduğunu açıkladı.⁶⁷ Daha sonra ise bölgedeki İslamcı Kürt hareketlerini destekleyerek KYB üzerinde baskı kurdu. Hatta, Kürdistan İslâm Hareketi adlı Kürt örgüt sayesinde Halepçe bölgesini bir süre tamamen kontrol etti. 1996'da bu örgütün önde gelenleri Talabani tarafından bölgeden uzaklaştırılmasına rağmen örgütün etkisi hissedilmeye devam etti. 2001 yılında İran bölgede etkisini yeniden inşa etmeye başladı. İslam'ın Askerleri adlı bir grubun ortaya çıkmasıyla başlayan çatışmalar sonucunda İran bölgede varlığını daha da güçlendirmeyi başardı. Halepçe'den çıkartılan liderler geri dönme hakkı kazandı.⁶⁸

Eylül 1995'teki Dublin görüşmelerinin başarısız olmasından sonra İran iki Kürt grubu çatıştırmaya ve bölgeye asker göndererek bölgede önemli bir güç olduğunu kanıtlamaya çalıştı. PKK, KDP'ye saldırdıktan sonra İran ateşkesin yapılması için öncülük etti. Bu durum Türkiye'de bazı endişelere sebep oldu. Çünkü İran Özellikle KYB bölgesinde bölgede yalnızca siyasi olarak değil ekonomik olarak da güçlenmeye başlamıştı.⁶⁹ İran'ın bölgede etkisi son zamanlarda artarak devam etmektedir. İran, KYB'yi kendisine daha fazla bağımlı kılmak için iki önemli aracı devreye sokmuştur. KYB'nin en önemli sorununun kendisine ait gelirlerden yoksun olmak olduğunu bilen İran, KYB'yi kendisine ekonomik açıdan tamamen bağımlı kılmak için önce İran-Irak sınırında (KYB kontrolündeki bölge) bir serbest ticaret bölgesi açmıştır.⁷⁰ Bu sayede KYB'nin KDP'nin kontrolünden geçmeden eline geçen para mik-

⁶⁶ Henry Barkey, Graham Fuller *Turkey's Kurdish Question*, (New York, Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, 1998), s. 171.

⁶⁷ *Turkish Daily News*, 27 Aralık 1995

⁶⁸ 'Jalal Talabani Meets Mulla Ali Abdulaziz,' *Kurdishmedia*, 09 Ekim 2001

⁶⁹ Barkey ve Fuller, *Turkey's...*, s. 171.

⁷⁰ 'Free Trade Zone between Kurdistan and Iran will be Opened', *Kurdishmedia*, 7 Ağustos 2001

tarı çoğalacaktır. Ayrıca, ticaret yollarını da kontrol altında tutarak İran, KYB'yi kendisine daha fazla bağımlı kılmayı amaçlamaktadır. Diğer yandan, Avrupa'dan Kuzey Irak'a gitmek üzere bir havayolu oluşturulmuştur. Almanya'nın Düsseldorf kentinden İran'ın Urumiye kentine giden uçaklar buradan karayoluyla KYB kontrolündeki bölgeye geçmektedir. Bu yol sayesinde Türkiye'nin kontrolü dışındaki geliş gidişler kolaylaşmıştır.

Suriye ve İran Türkiye ile Kuzey Irak konusunda işbirliği yapmalarına rağmen birbirlerinin niyetlerinden şüphe duyuyorlardı. Bu dönemde üç ülkenin ilişkilerinde diğer önemli Kürt sorunu da PKK'ydı. Bu dönemde İran'daki PKK kamplarının sayısı artmakta diğer yandan da Suriye PKK'ya olan desteğini gün geçtikçe artırmaktaydı.

Kuzey Irak'ta sınırlar belli oldukça, Türkiye PKK'yı çevrelemek için kendisine sınırdaş olan Barzani grubuyla ilişkilerini artırıyor. Türkiye ile KDP arasındaki bu ilişki bölgede yeni bir dolaylı çatışmanın önünü açtı. 1995 sonbaharında PKK ile KDP arasında patlayan savaş, Suriye ve İran tarafından Türkiye'nin bölgede artan etkisini kontrol etmek için gerçekleştirilmişti.⁷¹ Suriye'nin bu biçimdeki desteği Türkiye'nin de Suriye algılamalarında sertleşmeye yol açtı. Suriye'nin faaliyetlerine karşı Türkiye eylemlerini Orta Doğu Barış Süreci ve diğer Arap devletlerini karşısına almamak için sınırlı tutmak zorunda kalırken, diğer yandan başka bir olanak buldu, İsrail'le ilişkileri geliştirmek.

2. KUZAY IRAK BAĞLAMINDA TÜRKİYE-IRAK İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin Bağdat ile ilişkileri 1993'ten itibaren gelişmeye başladı. Nisan 1993'te Türkiye Irak'taki diplomatik temsilciliğini charge d'affaires'den büyükelçilik seviyesine çıkardı. Bu dönemde Kerkük Ceyhan hattının tekrar açılması da gündeme geldi. Bağdat kendi topraklarında operasyon yapan Türkiye ile görüşmelere sıcak baktı, çünkü, hem bölgede yeniden bir meşru zemin arıyordu, hem de aynı zamanda Türkiye'nin Kuzey Irak politikasına ilişkin algılaması temelde Kuzey Irak'ın işgal edilmesi değil, Türkiye'nin bölgede etki kurmak istemesi şeklindeydi. Bu nedenle Türkiye ile Kuzey Irak dışında her şeyi görüşebileceğinin sinyallerini veriyordu.

Bunun da ötesinde iki ülke Kuzey Irak'taki varlığın gelişmesini, engellemek için dolaylı yoldan işbirliği de yapıyordu. Buna en önemli örneklerden birisi 1993'teki para krizi olmuştur. 5 Mayıs 1993'te Irak hükümetinin 1991'den sonra basılan Irak dinarının değerini artırmak

⁷¹ Barkey ve Fuller, *Turkey's...*, s. 167

.....
: **Özal'dan sonra Irak ve**
: **Kuzey Irak politikasını**
: **tamamen Irak'ın toprak**
: **bütünlüğü üzerine inşa**
: **etmeye başlayan Türkiye**
: **için Iraklı Kürtleri Bağdat**
: **ile görüşmeye teşvik**
: **etmek, izlediği**
: **politikaların doğal bir**
: **sonucuydu.**
.....

için piyasadan eski 25 dinarlıkları kaldırmayla başlayan kriz Kuzey Irak ekonomisini altüst etti. Bölgede konvertibl bir paranın olmayışı nedeniyle bölgenin ne kadar zor durumlara düşeceğinin kanıtı olan bu olayda Kuzey Irak'ın kendi ekonomisi ve parasının olmayışının onu bir ülkeye aynı zamanda siyasî olarak da bağımlı kılması olgusu ortaya çıkmıştı. Bu dönemde hiçbir ülke Kürtlerin kendi parasını kullanmasına izin vermedi.

Diğer yandan Türkiye'nin Kürtler ve Bağdat arasındaki seçiminde de çıkmazları vardı. Bir yanda Irak'ın kendi topraklarını yeniden kontrol etmesini isterken, statükonun devamı gelecekteki Irak'ın ayakta kalabilirligi konusundaki şüpheleri artırıyordu. Bir yandan, KDP ve Bağdat arasındaki görüşmeleri aktif bir biçimde teşvik ederken diğer yandan bölgede kendisine operasyonlar için 15 km'lik bir güvenlik alanı oluşturdu.

1996'da Kürt gruplar arasındaki savaş olayı daha da karmaşıklaştırdı. Çünkü Barzani'nin Saddam'la işbirliği yapması bölgede Saddam'ın etkisini artırmasına neden olmuştu. Kuzey Irak'ta Irak'ın otoritesinin artması sonucunda Türkiye'nin KDP'yi Bağdat ile masaya oturtma çabası kolaylaştı.

Bu olaylardan sonra Türkiye-Irak ilişkileri gelişmeye devam etti. Bir yandan ambargodaki gevşemeye bağlı olarak Türkiye-Irak ekonomik ilişkileri canlanmaya başlamıştı. Özellikle, Kerkük-Yumurtalık hattının açılmasıyla canlanan ekonomik ilişkiler gün geçtikçe büyüdü. Fakat, Kuzey Irak bağlamında Türkiye-Irak ilişkileri bu ekonomik ilişkilerden ziyade iki tarafın güvenlik endişeleri sonucunda doğdu. Türkiye'nin PKK konusundaki tehdit algılamaları ağırlığından bir şey kaybetmemesine rağmen Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasına yönelik tehdit algılaması ağır bastığından Irak ile daha sıkı ilişkiler kurulmaya başlamıştır. Bu dönemde Bağdat PKK'yı Türkiye'ye karşı kışkırtsa da PKK'yı bir araç olarak kullanmasının nedeni kendisine Kuzey Irak'ta bir yer edinmektir. Bunun da ötesinde Özal'dan sonra Irak ve Kuzey Irak politikasını tamamen Irak'ın toprak bütünlüğü üzerine inşa etmeye başlayan Türkiye için Iraklı Kürtleri Bağdat ile görüşmeye teşvik etmek izlediği politikaların doğal sonucuydu.

SONUÇ

Körfez Savaşı'ndan sonra yeni bir boyut kazanan Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında yeni bir kırılma noktasını 11 Eylül'ün oluşturduğu söylenebilir. Çifte Kuşatma ve sonrasındaki Çevreleme Artı (*containment plus*) politikaları doğrultusunda kendi içinde belli bir istikrara kavuşan ABD'nin Irak politikası çerçevesinde Türkiye'nin Kuzey Irak politikasını da yürütmesi kolaylaşmıştı. Irak'ın toprak bütünlüğünün korunacağı beklentisi ve Saddam gerçeğiyle birarada yaşama düşüncesi Türkiye'nin Kuzey Irak'ta bir devlet kurulması endişesini sınırlı tutuyordu. Son on yılda Türkiye'nin Kuzey Irak politikasını belirleyen en önemli öğeler olan PKK, Kuzey Irak'ta bir devletin kurulması ve ABD'nin Irak politikasında son dönemde ciddi değişiklikler geçirmektedir.

1990'ların başında PKK devletin bekasına yönelik birinci tehdit iken özellikle Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra örgütün güç kaybetmesine paralel olarak Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında PKK'nın ağırlığı kademeli olarak azalmıştır. Bugün hâlâ sayıları 4500-7000 civarında olduğu söylenen PKK militanlarının Kuzey Irak'ta barındığı ileri sürülmesine rağmen bunların askerî ve politik etkinlik alanlarının sınırlandırılmış olması bunların Kuzey Irak'a ilişkin değerlendirmelerde ikincilleştirmiştir. Bu nedenle bu ögede bir değişiklik meydana gelmiştir.

İkinci önemli faktör olan Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulması olasılığı da farklı bir dinamik içine girmiştir. Türkiye'deki karar vericilerin büyük bir çoğunluğuna göre Kuzey Irak'ta zaten bir Kürt devleti kurulmuştur. Ancak, Kürtler bağımsızlıklarını ilan etmeseler de bunun için fırsat kollamaktadırlar. Bugüne kadar bağımsızlıklarını ilan etmemelerinin nedeni Irak'ta siyasal yapı konusundaki belirsizlik ve ABD'nin Saddam konusundaki düşünceleridir. Fakat, artık ABD'nin Saddam'ı devirmesi sözkonusu olduğundan Kürtler siyasal istikrarsızlık ortamından yararlanarak bağımsızlık ilan edebilirler (Her ne kadar bu bağımsızlığın getireceği ağır faturaya ve sonraki dönemlerde karşılaşılabilecekleri sorunlar bulunmasına rağmen). Bu biçimdeki bir tehdit algılamasının ağırlaşması Türkiye'nin bölgeye yönelik uygulamalarında ve politikalarında değişiklik yaratacak bir faktördür. 11 Eylül'e kadar Türkiye için gelecekteki bir tehdit olarak görülen Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti olgusu bugün çok yakınlarda algılanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye bölgeye yönelik değerlendirmelerini de değiştirmeye başlamıştır. Geçmiştekinden çok daha müdahaleci ve sert tedbirler almaya yönelik bir politika izleneceğine ilişkin bir atmosfer oluşmaktadır.